

Miloš Jocić

Tamna zvezda

(Džon Karpenter, „Dark Star“, 1974)

Tamna zvezda, prvi dugometražni film Džona Karpentera, lako se može percepirati kao aljkav film. To je naučnofantastični film za koji publika nije znala, tamo u 1974. godini, da je zapravo naučnofantastična crna komedija; to je crna komedija bez nekih naročito smešnih replika i situacija; u pitanju je film koji je, ma koliko očigledan teglajn bio („The spaced-out Odissey!“) prilično labava parodija *Odiseje u svemiru*; i film gde je drvena gluma prevaziđena samo apsolutnim odsustvom smislene radnje. Čak i kao solidan B film (Karpenterova uža specijalnost), ovlašno će gledanje *Tamne zvezde* lenjom oku predstaviti sliku siromašnog SF filma tek navršenog studenta režije.

Ali opet, lenjom oku i Odiseja izgleda kao elaborirana trosatna dosada o majmunima koji se tuku kostima.

Šta *Tamna zvezda* zapravo donosi u svojih sedamdeset minuta filmske trake/diviks fajla? Iako svakako zamišljen kao „neka vrsta“ parodije Kjubrikovog i Klarkovog remek dela, Karpenterov film ipak nije direktna parodija kao što je to, recimo, *Spaceballs* u odnosu na Ratove zvezda – iznenađujuće ako imamo u vidu njegovo kasnije filmotvorstvo, *Tamna zvezda* je prilično suptilna zverka. Već na samom otvaranju filma, tamo gde bismo u Odiseji imali Štrausovu „Also sprach Zarathustra“ nalepljenu na ništa manje grandioznu fotografiju i specijalne efekte, u *Tamnoj zvezdi* nalećemo na „Benson, Arizona“, autorsku kompoziciju Karpentera i ko-scenariste Dena O'Benona, i verovatno prvu ili makar jednu od prvih SF-kantri pesama ikad napisanih. I tu, u kadrovima koje samo veoma bogata i samo blago lobotomizirana mašta može videti kao let svemirskog broda kroz šarenilo Kosmosa, može prestati svaka priča o filmu. Jedni će jadne specijalne efekte (jadne čak i za sedamdesete) u kombinaciji sa tužnim kaubojskim napevanjem o astronautu koji

lamentira za „njenim dodirima u pustinji“ potumačiti kao smeće, dok će drugi skontati vic i uhvatiti talasnu dužinu filma.

Isto tako, činjenica da su paralele sa Odisejom generalno „skrivenije“ nego što bi očekivali od normalne (holivudske) parodije ne znači da je film omašio temu – možda nije toliko urnebesno smešan kao pomenuti *Spaceballs*, ali makar ima za ponuditi znatno više stvari od pukog stroja dobrih fazona. Članovi posade „Tamne zvezde“ gotovo su dijametralno suprotna projekcija doktora Dejvida Boumena, tihog junaka i *übermensch*-a sa „Diskaverija“: izgledajući kao rezervna postava *Fleet Foxes*-a a ne kao plemeniti kosmonauti u službi čovečanstva, Dulitl, Pinbek, Talbi i Bojler jesu sitni i dosadni ljudi, „posvećeni“ otaljavanju svog zadatka (uništavanja nestabilnih planeta polu-svesnim pametnim bombama) koga presecaju čitanjem stripova, razonodnim pucanjem iz laserskog oružja, banalnim razgovorima koji ne vode ničemu i, naravno, sećanjima o surfovanju natrag na Zemlji. U *Tamnoj zvezdi* vlada inflacija dijaloga, što se posebno oseća kroz paralelno gledanje Odiseje gde je razgovor bio redak, britak, sažet i apsolutno i stoprocentno informativan. Sa druge strane, dijalozi u Karpenter-O'Benonovom scenariju su 98% šum i pozadinska buka, toliko besmisleni da u jednom trenutku ni sami junaci ne znaju koliko dugo se već vrte oko istih prepričavanja. Naravno, ako se Kjubriku i Klarku nešto može prigovoriti to je da zapravo nikad nisu znali pisati obične, prizemne, „narodske“ likove, ali *Tamna zvezda* tu manu dovodi do apsurda, jer posada „Tamne zvezde“ ne izgleda prizemno na harizmatični, lako-poistovećujuć način kao što bi to bio slučaj sa Lukom Skajvokerom ili Elen Ripli – oni izgledaju kao apsolutni idioti koji ne bi mogli upravljati ni triciklom, a kamoli svemirskim brodom namenjenom uništavanju svetova.

Tu se zapravo i krije izvor Karpenterove parodije: u izneveravanju *idealizma* Odiseje. Pored kontrasta između Boumena i posade, izviđački brod „Tamna zvezda“ u poređenju sa „Diskaverijem“ izgleda kao prva generacija kineske tehnike – umesto belog, okruglog minimalizma Dulitl i kolege se kreću kroz svetleću, metaliziranu kakofoniju dugmića, kablova, hodnika i pokvarenih sedišta, na brodu koji se počeo raspadati onog trenutka kad je i poleteo. Neimenovani brodski kompjuter „Tamne zvezde“ svojim sedatiranim ženskim

glasom izgleda životnije samo od daglasadamsovog Marvinina, zvučeći kao umorna, *yet* uslužna poštanska službenica u poređenju sa skalpelski britkim HAL9000. Dalje, tamo gde Kjubrik koristi svoje „hodničke“ kadrove duboke perspektive u službi impresionističke kinematografije stvarajući neke od najpoznatijih kadrova u istoriji filma, Karpenter će ih *stavljati* kako bi dočarao jednu od besmislenijih i glupljih potera na filmu, usput praveći namerne greške u koracima (u sceni gde Pinbek visi uhvaćen za dno lifta, jasno se vidi da je cela scena urađena horizontalno, i to vrlo traljavo). Navođenje još nekih paralela bi duboko zagazilo u vode spojlera, ali istreniranom oku će uočavanje istih svakako biti plezир, pogotovo u megagenijalnom završnom poglavlju filma.

Zanimljivog razgovora i popunjavanja stranica radi, vredi spomenuti da *Tamna zvezda* svoje interfilmske veze ne usmerava samo ka Odiseji. Sa razdaljine od nekoliko decenija, uživatelj filma može uočiti da je (inače relativno dosadna) epizoda sa Pinbekom i odbeglim loptastim vanzemaljcem bila klica onoga što će Den O'Benon kasnije napisati i nazvati *Osmi putnik*, ali ne pre svog rada na specijalnim efektima originalne trilogije Ratova zvezda. Nik Kesi, „glumac“ koji je odigrao ulogu Loptastog Vanzemaljca, u jednom će trenutku u budućnosti režirati još jedan dragulj SF žanra, *The Last Starfighter*, usput održavajući svoju karijeru „tajnovitog“ glumca igrajući Majkla Majersa u Karpenterovom klasiku *Noć veštica*.

No, ali kako *Tamna zvezda* stoji na sopstvenim nogama, bez Odiseje da u nju upire prstom? Iako je ovo film koji svoju dojmљivost gradi na estetici ružnog, njegovi postupci su ipak vredniji od njegovih realnih dometa. Film jeste zanimљivi i vedar na jedan bizaran naćin, ali ni u kom slućaju nije smešan, ili makar „ha-ha“ smešan, tako da se ono *crna komedija* u žanrovskoj definiciji treba vrlo uslovno shvatiti. Najveći problem filma je upravo scenario – što ne znaći da je scenario loš sam po sebi, već da jednostavno ima nešto više crnih rupa nego ostali elementi *Tamne Zvezde*. Opet, sa druge strane, scenario ima i sjajnih trenutaka, ali Pinbekova potera za loptastim vanzemaljcem, koja otkida dobro parće prvog dela filma, jednostavno nije toliko zanimљiva, nekoliko puta bivajući ćak smrtno dosadna. Karpenterovo režiserstvo izvlaći celu stvar, ali je ćinjenica da bi ovaj film imao vrlo tanku stolicu da je ceo na nivou pomenute mini-potere.

Ostali elementi odrađuju svoje zadatke sa vrlo visokim ocenama. Specijalni efekti su jadni, ali to je upravo bila i poenta. Gluma je drvenija od Ljubiše Samardžića u *Policajcu sa Petlovog brda*, ali i to ima svoju meta-ulogu u filmu, umešno dočaravajući kako su i u 22. veku ljudi podjedanako apsurdni, površni i generalno nezainterevani za bilo šta osim sebe kao i danas. Uostalom, i sam Karpenter je *Tammu zvezdu* opisao kao „Čekajući Godoa u svemiru“, tako da vam može biti jasno na koju je frekvenciju dotični namestio svoje filmotvorstvo u ovom slučaju.

A onda je tu i kraj filma. Verovatno jedno od najboljih finala snimljenih u filmskom SF žanru, završno poglavlje *Tamne zvezde* toliko briljira u hiperbolisanju svih prethodno navedenih elemenata da je grehota potrošiti narednih desetak strana na hvalospeve, makar oni zauzimali samo megabajte a ne dragoceni papirus. Konsultacije sa do tog trenutka skrivenim članom posade, dekartovski dijalog sa pametnom bombom namenjenom uništavanju planeta, bombin zaključak izvučen iz fenomenološkog razgovora sa očajnim astronautom, i sam završetak koji je je [ubaciti superlativ] intertekstualna montaža Bredberijeve kratke priče „Kaleidoskop“, apurdni su u svojoj genijalnosti i genijalni u svojoj apsurdnosti (?). Kada se uz završne *creditse* po drugi i poslednji put izvrti „Benson, Arizona“, gledaocu ne ostaje ništa nego da konačno vidi Odiseju i *Tammu zvezdu* kako stoje jedno uz drugo na Brdu filmske istorije - uz značajnu međusobnu razliku u visini, naravno, ali opet.